ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ І МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

ПАРЛАМЕНТАРИЗМ ТА ПАРЛАМЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Методичні рекомендації для вивчення обов'язкової навчальної дисципліни

за напрямом підготовки здобувачів першого рівня
вищої освіти денної та заочної форми навчання
спеціальності 281/D4 «Публічне управління та адміністрування»

Вінниця – 2026 рік

Методичні рекомендації для вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Парламентаризм та парламентська діяльність» за напрямом підготовки здобувачів першого рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання спеціальності 281/D4 «Публічне управління та адміністрування». 22 с.

Мова навчання: українська

Розробник: Назаренко М.О., доцент кафедри публічного управління та менеджменту, кандидат наук з державного управління.

Рецензенти:

Лазор О.Я., професор кафедри публічного управління та менеджменту, доктор наук з державного управління, професор;

Лапшин С.А., заступник декана з наукової роботи кафедри публічного управління та менеджменту, кандидат історичних наук, доцент.

Методичні рекомендації розглянуто і схвалено на засіданні кафедри публічного управління та менеджменту.

Протокол від 08 жовтня 2026 року № 3

Завідувач кафедри _____ проф. В.В. Кононенко

08 жовтня 2026 року

Розглянуто і схвалено на засіданні навчально-методичної комісії факультету права, публічного управління і менеджменту

Протокол від 14 жовтня 2026 року № 2

Голова НМК А.В. Дзевелюк

14 жовтня 2026 року

ЗМІСТ

ВСТУПНА ЧАСТИНА……..... 3
МЕТА, ЗАВДАННЯ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ….. 3
Мета…… 3
Завдання……... 3
Компетентності за освітньо-професійною програмою…… 3
Інтегральна компетентність…… 3
Загальні компетентності…… 3
Фахові компетентності…… 3
Програмні результати навчання……... 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ…….. 4
Тема 1. Сутність парламентаризму як політико-правового інституту……... 4
Тема 2. Конституційно-правові засади парламентської влади в Україні……... 6
Тема 3. Організація діяльності Верховної Ради України…… 8
Тема 4. Законодавча діяльність парламенту……... 10
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРЛАМЕНТУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ…… 11
Тема 5. Контрольні функції парламенту……. 11
Тема 6. Міжпарламентське співробітництво та дипломатія…… 13
Тема 7. Стан і перспективи розвитку парламентаризму в Україні…… 14
ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ…… 16
Вимоги до оформлення ІНДЗ…… 16
Теми ІНДЗ…… 18
МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ…….. 18
МЕТОДИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ…….. 19
Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти……. 22
Шкала оцінювання: стобальна, ECTS, розширена……... 22

ВСТУПНА ЧАСТИНА
МЕТА, ЗАВДАННЯ, КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Метою вивчення дисципліни «Парламентаризм та парламентська діяльність» є формування у здобувачів системного розуміння теоретичних, конституційно-правових та організаційних засад парламентаризму, особливостей функціонування парламенту в системі публічної влади, організації та здійснення законодавчої, представницької й контрольної діяльності Верховної Ради України, а також розвиток здатності аналізувати сучасні проблеми та перспективи розвитку українського парламентаризму, міжпарламентського співробітництва і парламентської дипломатії.

Завданнями *викладання дисципліни є:*

- сформувати системне уявлення про парламентаризм як політико-правовий інститут, його сутність, принципи, функції, історичні передумови виникнення та сучасні моделі;
- розкрити роль парламенту в системі поділу державної влади, визначити особливості його взаємодії з органами виконавчої та судової влади;
- ознайомити з конституційно-правовими засадами функціонування Верховної Ради України, її правовим статусом, компетенцією, повноваженнями та основними функціями;
- сформувати розуміння організаційних засад діяльності Верховної Ради України, зокрема особливостей формування парламенту, структури, роботи комітетів, депутатських фракцій і груп, пленарних засідань та застосування Регламенту;
- сформувати знання про законодавчий процес, право законодавчої ініціативи, порядок розгляду та ухвалення законів, особливості прийняття конституційних законів і здійснення законодавчої діяльності в особливих правових режимах;
- розкрити сутність і механізми парламентського контролю, його основні форми, роль парламентських комітетів, контроль за діяльністю виконавчої влади та використанням державних фінансів;
- сформувати розуміння принципів парламентської етики та відповідальності, парламентської дисципліни, політичної відповідальності народних депутатів та дотримання принципу верховенства права;
- ознайомити з механізмами міжпарламентського співробітництва та парламентської дипломатії, роллю Верховної Ради України у міжнародних парламентських організаціях та розвитку міжнародних зв’язків.

Компетентності за освітньо-професійною програмою

Інтегральна компетентність

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері публічного управління та адміністрування або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та наукових методів відповідної галузі і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК 1. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 2. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Фахові (спеціальні) компетентності

СК3. Здатність забезпечувати дотримання нормативно- правових та морально-етичних норм поведінки.

СК 10.Здатність до дослідницької та пошукової діяльності в сфері публічного управління та адміністрування.

Програмні результати навчання

ПРН 1. Використовувати базові знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства.

ПРН 6. Знати основні нормативно-правові акти та положення законодавства у сфері публічного управління та адміністрування.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ

Практичне заняття 1

Питання для обговорення:

1. *Виникнення і розвиток парламентаризму: історичні передумови.*
2. *Поняття, ознаки та принципи парламентаризму.*
3. *Форми здійснення парламентаризму: представницька демократія і пряма демократія.*
4. *Парламентаризм у системі поділу влади.*
5. *Моделі сучасного парламентаризму (моністична, дуалістична, змішана).*

Завдання:

І. Опрацювати наукові, навчальні та нормативно-правові джерела

1. Гошовська В. А. та ін. Парламентаризм: підручник. 3-ге вид., допов. й розшир. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2024. 592 с.
2. Конституція України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
3. Лазор О.Д., Лазор О.Я., Яременко О.І. та ін. Публічне управління та адміністрування : польсько-український словник термінів : навч.-наук. видання. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 368 с.
4. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України № 1861-VI. https://zakon.rada.gov.ua/go/1861-17
5. Про статус народного депутата України: Закон України № 2790-XII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12
6. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. https://www.rada.gov.ua/
7. Inter-Parliamentary Union. Parliaments and democracy. https://www.ipu.org/our-work
8. Venice Commission. https://www.venice.coe.int/

ІІ. Творчий парламентський практикум

1. Парламентський детектив: «Звідки взявся сучасний парламент?» - створити часову шкалу з 8–10 ключових етапів розвитку парламентаризму та пояснити, яку проблему представництва кожен етап вирішував.
2. Парламентська карта світу: порівняти дві держави з різними моделями парламентаризму та визначити, яка модель краще забезпечує баланс представництва і стабільності.
3. Дебатний клуб: «Сильний парламент = сильна демократія?» — команди формують аргументи за і проти, використовуючи щонайменше три наукові/нормативні джерела.

Очікуваний продукт: 2–4 сторінки тексту або 5–7 слайдів (залежно від обраного формату) із обов'язковими посиланнями на використані джерела.

ІІІ. Підготувати коротке есе (2–3 стор.)

1. Чи може парламент бути одночасно представницьким, ефективним і підзвітним?
2. Яка модель парламентаризму найбільше сприяє балансу стабільності та представництва?
3. Парламент як простір політичного діалогу: ідеал і реальність.

Вимоги до есе: чітко сформульована теза; 2–3 аргументи; приклад або кейс; посилання щонайменше на 3 джерела, з яких хоча б одне нормативне та одне

офіційне/наукове; власний висновок. Не допускається механічне копіювання текстів із сайтів.

IV. Глосарій

Скласти глосарій: парламентаризм, представницька демократія, мандат, легітимність, політичний плюралізм, парламентська більшість, опозиція, стримування і противаги, парламентська автономія, політична відповідальність.

V. Доповідь / презентація

• Мінілекція «Парламент за 7 хвилин»: представити одну модель парламентаризму так, щоб її зрозумів громадянин без юридичної освіти.

• Рекомендована структура: проблема → нормативна база → аналіз → приклад → авторська пропозиція → висновок.

• Критерії оцінювання: точність правової інформації; якість джерел; логіка аргументації; самостійність висновків; візуальна та усна культура; здатність відповідати на запитання.

VI. Міні-кейс «Парламентське рішення»

Уявіть, що парламент має обрати між швидким ухваленням рішення та тривалим обговоренням із представниками різних груп. Визначте критерії вибору й обґрунтуйте рішення.

VII. ТЕСТ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Яка функція парламенту є центральною для представницької демократії?

A) Представницька
B) Виключно судова
C) Виключно адміністративна
D) Виключно контрольна

2. Що означає політичний плюралізм?

A) Наявність різних політичних позицій та можливість їх представлення
B) Відсутність опозиції
C) Єдина політична позиція
D) Заборона політичних партій

3. Який принцип пов'язує парламент із системою стримувань і противаг?

A) Взаємний контроль та розподіл владних повноважень
B) Підпорядкування парламенту суду
C) Повна відсутність контролю
D) Передача законодавчої влади уряду

Під час роботи необхідно використовувати насамперед офіційні тексти нормативно-правових актів та офіційні ресурси парламенту; навчальні й наукові джерела - для теоретичного та порівняльного аналізу.

ТЕМА 2. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Практичне заняття 2

Питання для обговорення:

1. *Конституційна модель поділу влади в Україні.*
2. *Правовий статус Верховної Ради України.*
3. *Компетенції, повноваження та функції парламенту.*
4. *Взаємодія парламенту з іншими гілками влади.*
5. *Проблеми реалізації принципу верховенства права у парламентській діяльності*

Завдання:

І. Опрацювати наукові, навчальні та нормативно-правові джерела

1. Конституційний Суд України. https://ccu.gov.ua/
2. Конституція України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
3. Лазор О.Д., Лазор О.Я., Яременко О.І. та ін. Публічне управління та адміністрування : українсько-польський словник термінів : навч.-наук. видання. Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. 368 с.
4. Мілова М.І. Парламентаризм в Україні: сучасній стан розвитку. Навчально-методичний посібник. Одеса, 2020. 62 с.
5. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України № 1861-VI. https://zakon.rada.gov.ua/go/1861-17
6. Про статус народного депутата України: Закон України № 2790-XII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12
7. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. https://www.rada.gov.ua/

ІІ. Творчий парламентський практикум

1. Конституційний навігатор: знайти у Конституції України норми, які визначають статус ВРУ, повноваження парламенту, право законодавчої ініціативи та взаємодію з іншими органами влади; оформити як таблицю «Норма - повноваження - практичне значення».
2. Правовий експеримент: змоделювати ситуацію, у якій парламентське рішення суперечить принципу верховенства права. Запропонувати алгоритм правової перевірки такого рішення.
3. Кейс «Парламент і громадянин»: розробити коротку правову позицію щодо того, як громадянин може впливати на парламентський процес через доступ до інформації, звернення та публічну участь.

Очікуваний продукт: 2–4 сторінки тексту або 5–7 слайдів (залежно від обраного формату) із обов'язковими посиланнями на використані джерела.

ІІІ. Підготувати коротке есе (2–3 стор.)

• Верховенство права як межа парламентської політичної доцільності.
• Парламент і система стримувань та противаг в Україні.
• Чи достатньо конституційних гарантій для ефективного парламентського представництва?

Вимоги до есе: чітко сформульована теза; 2–3 аргументи; приклад або кейс; посилання щонайменше на 3 джерела, з яких хоча б одне нормативне та одне офіційне/наукове; власний висновок. Не допускається механічне копіювання текстів із сайтів.

ІV. Глосарій

Конституція, парламент, повноваження, законодавча влада, законодавча ініціатива, депутатський мандат, несумісність, верховенство права, конституційність, стримування і противаги.

V. Доповідь / презентація

• Підготувати презентацію «Один день Конституції: як норма Основного Закону перетворюється на парламентське рішення».
• Рекомендована структура: проблема → нормативна база → аналіз → приклад → авторська пропозиція → висновок.
• Критерії оцінювання: точність правової інформації; якість джерел; логіка аргументації; самостійність висновків; візуальна та усна культура; здатність відповідати на запитання.

VII. Міні-кейс «Парламентське рішення»

Уявіть, що запропонований парламентський акт викликає сумніви щодо відповідності принципу верховенства права. Розробіть алгоритм правової перевірки.

VII. ТЕСТ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Який орган є єдиним органом законодавчої влади в Україні?

A) Верховна Рада України
B) Кабінет Міністрів України
C) Конституційний Суд України
D) Президент України

2. Хто має право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України?

A) Президент України, народні депутати України, Кабінет Міністрів України
B) Лише народні депутати
C) Лише Президент
D) Будь-який громадянин безпосередньо

3. Що є ключовим критерієм верховенства права?

A) Підпорядкованість влади праву та гарантії прав людини
B) Перевага політичної доцільності над правом
C) Відсутність судового контролю
D) Необмеженість парламенту

Під час роботи необхідно використовувати насамперед офіційні тексти нормативно-правових актів та офіційні ресурси парламенту; навчальні й наукові джерела - для теоретичного та порівняльного аналізу.

ТЕМА 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Практичне заняття 3

Питання для обговорення:

1. *Вибори народних депутатів: правові основи та етапи.*
2. *Структура парламенту: голова, президія, комітети, фракції.*
3. *Регламент Верховної Ради як внутрішній статут парламенту.*
4. *Порядок скликання та проведення пленарних засідань.*
5. *Парламентська дисципліна та етика*

Завдання:

І. Опрацювати наукові, навчальні та нормативно-правові джерела

1. Комітети Верховної Ради України. https://www.rada.gov.ua/structure/committees

2. Комунікативна компетентність народного депутата: Практикум / за заг. ред. проф. В.А.Гошовської / Авт. кол. К. : НАДУ, 2016. 141 с.

3. Конституція України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

4. Парламентські процедури : посібник для депутатів місцевих рад та активістів громад. URL: http://ipo.org.ua/wp-content/uploads/2015/06/web2.pdf

5. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України № 1861-VI. https://zakon.rada.gov.ua/go/1861-17

6. Про статус народного депутата України: Закон України № 2790-XII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12

7. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. https://www.rada.gov.ua/

ІІ. Творчий парламентський практикум

1. Симуляція «Ви - секретар парламентського комітету»: підготувати порядок денний, коротку довідку до питання та перелік питань до запрошеного представника органу виконавчої влади.

2. Регламентний квест: за 15 хвилин визначити, яка процедура має бути застосована до 5 змодельованих ситуацій на пленарному засіданні.

3. Етичний кейс «Депутат у конфлікті інтересів»: виявити ризики, запропонувати законний алгоритм поведінки та пояснити його морально-етичне значення.

Очікуваний продукт: 2–4 сторінки тексту або 5–7 слайдів (залежно від обраного формату) із обов'язковими посиланнями на використані джерела.

III. Підготувати коротке есе (2–3 стор.)

1. Чи може Регламент бути інструментом як ефективності, так і політичної боротьби?
2. Парламентська етика: формальна вимога чи основа довіри суспільства?
3. Комітет як «робоча лабораторія» парламенту.

Вимоги до есе: чітко сформульована теза; 2–3 аргументи; приклад або кейс; посилання щонайменше на 3 джерела, з яких хоча б одне нормативне та одне офіційне/наукове; власний висновок. Не допускається механічне копіювання текстів із сайтів.

IV. Глосарій

Регламент, пленарне засідання, комітет, фракція, депутатська група, порядок денний, голосування, парламентська дисципліна, депутатська етика, конфлікт інтересів.

V. Доповідь / презентація

• Провести рольову гру «Засідання парламентського комітету»: голова, секретар, депутати, експерти, представник уряду, представник громадськості.

• Рекомендована структура: проблема → нормативна база → аналіз → приклад → авторська пропозиція → висновок.

• Критерії оцінювання: точність правової інформації; якість джерел; логіка аргументації; самостійність висновків; візуальна та усна культура; здатність відповідати на запитання.

VI. Міні-кейс «Парламентське рішення»

На засіданні комітету виник конфлікт між процедурною вимогою та бажанням більшості терміново розглянути питання. Запропонуйте законний порядок дій.

VII. ТЕСТ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Який документ визначає порядок роботи Верховної Ради України?

A) Регламент Верховної Ради України
B) Цивільний кодекс
C) Статут політичної партії
D) Бюджетний кодекс

2. Яка роль парламентського комітету?

A) Підготовка законопроєктів, попередній розгляд питань і контрольні функції
B) Лише організація виборів
C) Лише судочинство
D) Лише міжнародні переговори

3. Що є проявом парламентської дисципліни?

A) Дотримання процедур, участь у засіданнях та особисте голосування
B) Ігнорування Регламенту
C) Передача голосу іншій особі
D) Відмова від роботи комітету

Під час роботи необхідно використовувати насамперед офіційні тексти нормативно-правових актів та офіційні ресурси парламенту; навчальні й наукові джерела - для теоретичного та порівняльного аналізу.

ТЕМА 4. ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАРЛАМЕНТУ

Практичне заняття 4
Питання для обговорення:

1. *Право законодавчої ініціативи та суб'єкти.*
2. *Процедура розгляду та ухвалення законів.*
3. *Етапи законодавчого процесу.*
4. *Особливості ухвалення конституційних законів.*
5. *Законодавчий процес в умовах воєнного або надзвичайного стану.*

Завдання:

І. Опрацювати наукові, навчальні та нормативно-правові джерела

1. Конституція України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Лінецький С. Парламентський регламент: елементарний навчально-прикладний курс. К.: [ФОП Москаленко О.М.], 2017. 281 с.

3. Павленко І. А. Окремі аспекти вирішення питання правового регулювання статусу парламентської опозиції в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-04/parlamentska-opozytsiya.pdf

4. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України № 1861-VI. https://zakon.rada.gov.ua/go/1861-17

5. Про статус народного депутата України: Закон України № 2790-XII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12

6. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. https://www.rada.gov.ua/

7. Термінологія законодавства України: «Право законодавчої ініціативи». https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/37735

ІІ. Творчий парламентський практикум

1. Лабораторія законопроєкту: обрати суспільну проблему та підготувати концепцію законопроєкту на 1 сторінку: проблема, мета, адресати, механізм, очікуваний результат, ризики.

2. Законодавчий марафон: пройти змодельовані стадії від реєстрації до голосування, ведучи «паспорт законопроєкту».

3. Аналітика поправки: запропонувати поправку до умовного законопроєкту та пояснити її юридичні, соціальні й фінансові наслідки.

Очікуваний продукт: 2–4 сторінки тексту або 5–7 слайдів (залежно від обраного формату) із обов'язковими посиланнями на використані джерела.

ІІІ. Підготувати коротке есе (2–3 стор.)

1. Яким має бути законопроєкт, щоб стати якісною публічною політикою?
2. Чому хороша законодавча ідея може перетворитися на слабкий закон?
3. Законодавчий процес: юридична процедура чи мистецтво узгодження інтересів?

Вимоги до есе: чітко сформульована теза; 2–3 аргументи; приклад або кейс; посилання щонайменше на 3 джерела, з яких хоча б одне нормативне та одне офіційне/наукове; власний висновок. Не допускається механічне копіювання текстів із сайтів.

IV. Глосарій

Законопроєкт, законодавча ініціатива, читання, поправка, головний комітет, висновок, голосування, вето, набрання чинності, законодавча техніка.

V. Доповідь / презентація

• Підготувати публічний захист умовного законопроєкту: 5 слайдів + 3-хвилинний виступ + відповіді на критичні запитання.

• Рекомендована структура: проблема → нормативна база → аналіз → приклад → авторська пропозиція → висновок.

• Критерії оцінювання: точність правової інформації; якість джерел; логіка аргументації; самостійність висновків; візуальна та усна культура; здатність відповідати на запитання.

VI. Міні-кейс «Парламентське рішення»

Громадська організація подала пропозиції до законопроєкту. Визначте, як парламентський комітет має їх опрацювати та інтегрувати в законодавчий процес.

VII. ТЕСТ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Хто має право законодавчої ініціативи?

A) Президент, народні депутати, Кабінет Міністрів
B) Лише громадяни
C) Лише комітети
D) Лише суди

2. Що таке поправка до законопроєкту?

A) Пропозиція щодо зміни, доповнення або уточнення його положень
B) Окремий судовий акт
C) Петиція
D) Звіт уряду

3. Яка роль головного комітету?

A) Підготовка законопроєкту до розгляду парламентом та опрацювання пропозицій
B) Призначення суддів
C) Проведення місцевих виборів
D) Видача паспортів

Під час роботи необхідно використовувати насамперед офіційні тексти нормативно-правових актів та офіційні ресурси парламенту; навчальні й наукові джерела - для теоретичного та порівняльного аналізу.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРЛАМЕНТУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ТЕМА 5. КОНТРОЛЬНІ ФУНКЦІЇ ПАРЛАМЕНТУ

Практичне заняття 5

Питання для обговорення:

1. *Парламентський контроль: поняття, значення, правові основи.*
2. *Форми парламентського контролю: запити, інтерпеляції, комісії.*
3. *Контроль за виконавчою владою та державними фінансами.*
4. *Роль комітетів у здійсненні контролю.*
5. *Результати парламентського контролю: правові наслідки.*

Завдання

І. Опрацювати наукові, навчальні та нормативно-правові джерела

1. Конституція України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

2. Парламентаризм та законотворення: вибрані лекції / Упорядники: О. Л. Копиленко, Є. Р. Бершеда, Ю. О. Волошин, І. М. Мищак. К. : Інститут законодавства ВРУ, 2017. 498 с.

3. Парламентська діяльність: цінності, стандарти, компетентність : словник основних термінів / за заг. ред. проф. Гошовської В.А. / Авт. кол. К. : НАДУ, 2016. 153 с.

4. Політична культура та парламентаризм в Україні: сучасний стан та основні проблеми. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії 14 грудня 2017 р. К.: Центр О. Розумкова, 2017. 125 с.
5. Офіційний вебпортал Верховної Ради України. https://www.rada.gov.ua/
6. Про Рахункову палату: Закон України. https://zakon.rada.gov.ua/go/576-19
7. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України № 1861-VI. https://zakon.rada.gov.ua/go/1861-17
8. Про статус народного депутата України: Закон України № 2790-XII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12
9. Рахункова палата України. https://rp.gov.ua/

II. Творчий парламентський практикум

1. Контрольний аудит: обрати публічну проблему та скласти матрицю «проблема - орган відповідальний - контрольний інструмент - доказ - очікуваний результат».
2. Парламентське слухання: змоделювати слухання щодо суспільно важливої проблеми, розподіливши ролі між депутатами, урядом, експертами та громадськістю.
3. «Контроль без популізму»: проаналізувати, як відрізнити реальний парламентський контроль від політичного шоу. Сформулювати 5 критеріїв.

Очікуваний продукт: 2–4 сторінки тексту або 5–7 слайдів (залежно від обраного формату) із обов'язковими посиланнями на використані джерела.

III. Підготувати коротке есе (2–3 стор.)

1. Парламентський контроль: контроль заради результату чи політична комунікація?
2. Як виміряти ефективність парламентського контролю?
3. Чи може парламентський контроль підвищувати якість публічного управління?

Вимоги до есе: чітко сформульована теза; 2–3 аргументи; приклад або кейс; посилання щонайменше на 3 джерела, з яких хоча б одне нормативне та одне офіційне/наукове; власний висновок. Не допускається механічне копіювання текстів із сайтів.

IV. Глосарій

Парламентський контроль, депутатський запит, депутатське звернення, парламентські слухання, комітетський контроль, тимчасова комісія, бюджетний контроль, підзвітність, прозорість, результативність.

V. Доповідь / презентація

1. Презентація «Парламентський контроль як сервіс для суспільства»: показати конкретний механізм і ланцюг його впливу на публічну політику.
2. Рекомендована структура: проблема → нормативна база → аналіз → приклад → авторська пропозиція → висновок.
3. Критерії оцінювання: точність правової інформації; якість джерел; логіка аргументації; самостійність висновків; візуальна та усна культура; здатність відповідати на запитання.

VI. Міні-кейс «Парламентське рішення»

Комітет виявив проблему у роботі органу виконавчої влади, але після контрольного заходу змін не відбулося. Запропонуйте наступні парламентські кроки.

VII. ТЕСТ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Головна мета парламентського контролю — це:

A) припинення роботи уряду
B) заміна судової влади
C) проведення виборів
D) забезпечення підзвітності та належного виконання публічних функцій

2. Хто може здійснювати парламентський контроль у межах конституційних і законодавчих повноважень?

A) Лише Президент

B) Верховна Рада та її органи, народні депутати та визначені законом суб'єкти

C) Лише суди

D) Лише громадські організації

3. Який критерій найкраще показує результативність контролю?

A) Кількість публічних заяв

B) Наявність перевіреного результату та реагування на виявлені проблеми

C) Кількість телеефірів

D) Тривалість засідання

Під час роботи необхідно використовувати насамперед офіційні тексти нормативно-правових актів та офіційні ресурси парламенту; навчальні й наукові джерела - для теоретичного та порівняльного аналізу.

ТЕМА 6. МІЖПАРЛАМЕНТСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ДИПЛОМАТІЯ

Практичне заняття 5
Питання для обговорення:

1. *Сутність міжпарламентського співробітництва.*
2. *Парламентські асамблеї: ПАРЄ, ОБСЄ, НАТО, Європарламент.*
3. *Участь ВРУ у міжнародних парламентських організаціях.*
4. *Парламентська дипломатія як інструмент зовнішньої політики.*
5. *Стан та перспективи розвитку міжпарламентських зв'язків України.*

Завдання

І. Опрацювати наукові, навчальні та нормативно-правові джерела

1. Верховна Рада України - міжнародна діяльність. https://www.rada.gov.ua/international

2. Федорів У. Американські концепції парламентаризму. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. 2015. Вип. 9. С. 94–102. URL: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/politics/article/download/4047/4643/8555

3. European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/

4. Inter-Parliamentary Union. https://www.ipu.org/

5. OSCE Parliamentary Assembly. https://www.oscepa.org/

6. NATO Parliamentary Assembly. https://www.nato-pa.int/

7. Parliamentary Assembly of the Council of Europe (PACE). https://pace.coe.int/

ІІ. Творчий парламентський практикум

1. Дипломатичний бриф: обрати міжнародну парламентську платформу та підготувати односторінковий бриф для української делегації: цілі, партнери, аргументи, ризики, бажаний результат.

2. Симуляція «Міжпарламентські переговори»: дві делегації мають узгодити спільну заяву з питань, де позиції сторін частково різняться.

3. Карта парламентської дипломатії України: створити візуальну схему основних напрямів і пояснити, які публічні інтереси вони допомагають просувати.

Очікуваний продукт: 2–4 сторінки тексту або 5–7 слайдів (залежно від обраного формату) із обов'язковими посиланнями на використані джерела.

ІІІ. Підготувати коротке есе (2–3 стор.)

1. Парламентська дипломатія у сучасній міжнародній політиці.
2. Чи може депутат бути ефективним міжнародним комунікатором держави?
3. Міжпарламентські контакти як інструмент підтримки України.

Вимоги до есе: чітко сформульована теза; 2–3 аргументи; приклад або кейс; посилання щонайменше на 3 джерела, з яких хоча б одне нормативне та одне офіційне/наукове; власний висновок. Не допускається механічне копіювання текстів із сайтів.

IV. Глосарій

Парламентська дипломатія, міжпарламентське співробітництво, делегація, асамблея, міжнародний парламентський діалог, група дружби, публічна дипломатія, міжнародне представництво, переговори, національний інтерес.

V. Доповідь / презентація

• Підготувати 5-хвилинний виступ «Що може зробити парламентська дипломатія там, де класичної дипломатії недостатньо?» із прикладами та посиланнями на офіційні джерела.

• Рекомендована структура: проблема → нормативна база → аналіз → приклад → авторська пропозиція → висновок.

• Критерії оцінювання: точність правової інформації; якість джерел; логіка аргументації; самостійність висновків; візуальна та усна культура; здатність відповідати на запитання.

VII. Міні-кейс «Парламентське рішення»

Українська парламентська делегація готується до зустрічі з партнерами, які мають іншу позицію. Складіть переговорну стратегію з урахуванням національного інтересу та дипломатичної етики.

VIII. ТЕСТ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Парламентська дипломатія - це:

A) внутрішній бюджетний процес

B) виключно робота посольств

C) судова процедура

D) діяльність парламентів і парламентарів у міжнародних відносинах для представлення та просування публічних інтересів

2. Що є перевагою міжпарламентського діалогу?

A) відсутність публічної комунікації

B) скасування дипломатичних каналів

C) можливість підтримувати політичні контакти, обмінюватися позиціями та формувати коаліції

D) заміна законодавства міжнародними заявами

3. Що має містити дипломатичний бриф?

A) мету, контекст, ключові аргументи, ризики та бажаний результат

B) лише біографії учасників

C) лише статистику

D) лише протокол зустрічі

Під час роботи необхідно використовувати насамперед офіційні тексти нормативно-правових актів та офіційні ресурси парламенту; навчальні й наукові джерела - для теоретичного та порівняльного аналізу.

ТЕМА 7. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ

Практичне заняття 5

Питання для обговорення:

1. *Проблеми функціонування українського парламентаризму: фрагментація, популізм, політична відповідальність.*
2. *Громадська участь у парламентському процесі.*
3. *Роль громадських організацій, експертного середовища та медіа.*
4. *Цифровізація парламентської діяльності.*
5. *Перспективи реформування Верховної Ради України.*

Завдання

І. Опрацювати наукові, навчальні та нормативно-правові джерела

1. Глосарій Програми розвитку ООН. URL: http://www.unpan.org/Directories/ UNPublicAdministrationGlossary/
2. Верховна Рада України. Офіційний сайт. //http://rada.gov.ua/ ; //http://portal.rad./control/uk/ index
3. Часопис «Парламент» - www.parlament.org.ua
4. Офіційний сайт Національної парламентської бібліотеки України [http://profy.nplu.org/!site/fi]
5. Офіційний сайт Українського інституту науково-технічної та економічної інформації (УкрІНТЕІ) [http://www.uintei.kiev.ua/main.php]
6. EuroNest Parlamentary Assembly : офіційний сайт. URL: http://www.europarl.europa.eu/euronest/en/home.html (дата звернення: 25.08.2019)
7. Лабораторія законодавчих ініціатив: громадська організація. URL: http://parlament.org.ua/
8. Інститут Законодавства Верховної Ради України: офіційний сайт. URL: http://instzak.rada.gov.ua/

ІІ. Творчий парламентський практикум

1. Парламентський форсайт 2030: сформувати 3 сценарії розвитку парламенту — оптимістичний, базовий і ризиковий — та визначити для кожного 5 факторів впливу.
2. Громадянин як співтворець закону: розробити механізм, через який експертна або громадська пропозиція проходить шлях до парламентського рішення.
3. Цифровий парламент: оцінити переваги й ризики цифрових інструментів для прозорості, участі, аналітики та комунікації.
4. «Рейтинг парламентської довіри»: розробити власну систему з 6–8 показників, не підмінюючи її простим рейтингом популярності.

Очікуваний продукт: 2–4 сторінки тексту або 5–7 слайдів (залежно від обраного формату) із обов'язковими посиланнями на використані джерела.

ІІІ. Підготувати коротке есе (2–3 стор.)

1. Яким має бути парламент України у 2030 році?
2. Довіра до парламенту: проблема комунікації чи проблема інституцій?
3. Цифровий парламент і нова якість демократії.

Вимоги до есе: чітко сформульована теза; 2–3 аргументи; приклад або кейс; посилання щонайменше на 3 джерела, з яких хоча б одне нормативне та одне офіційне/наукове; власний висновок. Не допускається механічне копіювання текстів із сайтів.

ІV. Глосарій

Відкритий парламент, парламентська підзвітність, громадська участь, цифровий парламент, електронна демократія, політична відповідальність, парламентська реформа, прозорість, експертне середовище, суспільна довіра.

V. Доповідь / презентація

• Публічний захист проєкту «Парламент майбутнього»: 7 слайдів, одна інституційна реформа, один цифровий інструмент, один механізм громадської участі та система оцінювання результату.

• Рекомендована структура: проблема → нормативна база → аналіз → приклад → авторська пропозиція → висновок.

• Критерії оцінювання: точність правової інформації; якість джерел; логіка аргументації; самостійність висновків; візуальна та усна культура; здатність відповідати на запитання.

VI. Міні-кейс «Парламентське рішення»

Запропонуйте одну реформу, яка може підвищити довіру до парламенту, і побудуйте ланцюг: проблема → рішення → ресурс → ризик → показник результату.

VII. ТЕСТ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Який показник найкраще характеризує відкритість парламенту?

A) доступність інформації, процедур і результатів діяльності для суспільства

B) кількість політичної реклами

C) кількість закритих засідань

D) кількість партійних заяв

2. Що є сутністю громадської участі у парламентському процесі?

A) лише присутність у будівлі парламенту

B) лише участь у виборах

C) лише коментування новин

D) можливість впливати на обговорення та формування публічних рішень у передбачених формах

3. Що є ключовою умовою цифровізації парламенту?

A) закриття даних

B) лише придбання нового програмного забезпечення

C) повна відмова від очних процедур

D) поєднання технологій із правовими гарантіями, безпекою, доступністю та прозорістю

Під час роботи необхідно використовувати насамперед офіційні тексти нормативно-правових актів та офіційні ресурси парламенту; навчальні й наукові джерела - для теоретичного та порівняльного аналізу.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Вимоги до оформлення ІНДЗ.

Стиль викладення матеріалу має бути ***науково-діловим.***

Матеріал розподіляється рівномірно у відповідності до плану ІНДЗ:

– вступ (мають бути обґрунтовані актуальність та практичне значення обраної теми ІНДЗ, визначені мета та завдання роботи);

– основна частина (розкривається тема ІНДЗ шляхом висвітлення основних питань. При цьому необхідно зосередити увагу на аналізі поставлених питань в літературі з висновками щодо їх теоретичної та практичної значущості. З цією метою варто залучити практичний матеріал діяльності підрозділу, в якому працює слухач з зазначенням регіональної специфіки);

– висновки (необхідно сформулювати: а) науково-теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематиком ІНДЗ; б) теоретичні та практичні рекомендації, що випливають з проведеного аналізу. Вони мають логічно пов'язуватися із змістом викладеного матеріалу);

– додатки* (такими можуть бути цільові документи, матеріали, що розкривають досвід роботи органів та підрозділів внутрішніх справ, методичні розробки, результати досліджень, анкети опитування, а також таблиці, статистичні дані, діаграми, на які слухач посилається в тексті ІНДЗ тощо. Застереження: не слід давати в додатках документи, законодавчі чи нормативні акти, які офіційно надруковані. Такі документи мають бути вказані в списку використаних джерел);

– словник базових та основних понять (глосарій)*;

– список літератури (містить використані джерела та публікації).

- в роботі повинні бути мінімум одна таблиця і одна схема.

*ці складові не є обов'язковими і подаються за бажанням слухача.

Обсяг роботи має складати – 5-10 сторінок.

До загального обсягу роботи не входять додатки, глосарій, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів підлягають суцільній нумерації.

У тексті обов'язково повинні бути посилання на літературу та інші джерела, що використовувалися при підготовці ІНДЗ.

Текст ІНДЗ викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4(210 х 297).

Робота друкується шрифтом Times New Roman, 14 кеглем; вирівнювання – «За шириною»; міжрядковий інтервал «Полуторний» (1,5 Lines); абзацний відступ – п'ять знаків (1,25 см); верхнє і нижнє поле – 2 см., ліве – 3 см, праве – 1 см. Абзацний відступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п'яти знакам (1,25 см).

Скорочення слів та словосполучень мають відповідати чинним стандартам з бібліотечної та видавничої справи (наприклад: Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС)).

Розділи та підрозділи мають містити загаловки, які належить точно відтворювати у змісті. Загаловки розділів, як правило, розміщують посередині рядка. Назви розділів друкують великими літерами без розділових знаків у кінці, без підкреслень. Загаловки розділів слід починати з належного відступу.

Абзацний відступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п'яти знакам (стандартний відступ, визначений текстовими редакторами на ПК).

Якщо заголовок складаєься з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Переніс слів у заголовках розділів слід уникати. Відстань між заголовком і подальшим чи попереднім текстом, при друкованому виготовленні письмової роботи, повинна становити не менше двох рядків.

Нумерація сторінок має бути наскрізною. Порядковий номер сторінки позначають арабською цифрою і проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки чи рисок. Титульний аркуш(додається) включається до загальної нумерації сторінок письмової роботи, але номер сторінки на титульному аркуші, як правило, не проставляють. Розділи слід нумерувати також арабськими цифрами.

При використанні літературних джерел в тексті письмової роботи можуть бути два варіанти посилань на них. Перший – це посторінкові посилання (виноски): коли на сторінці цитується джерело, то внизу цієї сторінки під основним текстом наводиться бібліографічний опис літературного джерела і вказується сторінка. Другий – коли в разі посилання на літературне джерело у квадратних дужках вказується його порядковий номер у списку літератури та конкретна сторінка, наводиться цитата, точні цифри, дані, наприклад [3, с. 17].

Ілюстративний матеріал – малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосередгньо після прешого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не поміщається на сторіні, де є посилання, їх подають на насупній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті.

Критерії оцінювання ІНДЗ.

Кожне ІНДЗ оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:

1. Актуальність теми.

2. План ІНДЗ має системно розкривати обрану тему.

3. Зміст ІНДЗ має передбачати розкриття положень практичної діяльності за напрямом оперативно-службової діяьності ОВС.

4. Особистий внесок оцінюється із наявності власних аналітичних висновків та конкретних пропозицій щодо обраної теми ІНДЗ.

5. Використані джерела, тобто наявність достатньої кількості сучасних нормативних і наукових джерел.

Обсяг часу – 20 годин самостійної роботи.

Теми ІНДЗ:

1. *Історичні етапи розвитку парламентаризму у світі*
2. *Поняття та ознаки парламентаризму*
3. *Парламент як інститут народовладдя*
4. *Основні принципи демократичного парламентаризму*
5. *Порівняльний аналіз моделей парламентаризму: президентська, парламентська, змішана*
6. *Гарантії незалежності парламенту в умовах поділу влади*
7. *Роль конституції у формуванні парламентських повноважень*
8. *Співвідношення законодавчої та виконавчої влади в демократичній державі*
9. *Парламентаризм в історії українського державотворення*
10. *Правовий статус Верховної Ради України*
11. *Законодавчий процес у Верховній Раді України*
12. *Роль парламентських комітетів у законотворчості*
13. *Механізми парламентського контролю в Україні*
14. *Статус і функції народного депутата України*
15. *Регламент Верховної Ради України: структура та основні положення*
16. *Реформи парламенту в умовах демократичної трансформації*
17. *Парламентська етика: принципи, порушення, санкції*
18. *Депутатські об'єднання та фракції в парламенті*
19. *Парламентські слухання як форма взаємодії з громадськістю*
20. *Електронне голосування та цифровізація парламентської діяльності*
21. *Парламентська журналістика: вплив медіа на парламентську діяльність*
22. *Вплив виборчої системи на діяльність парламенту*
23. *Парламентська відповідальність уряду перед законодавчим органом*
24. *Парламент у системі влади США*
25. *Діяльність парламенту Великої Британії: традиції та реалії*
26. *Особливості парламентаризму в Німеччині*
27. *Моделі двопалатного парламенту: переваги та недоліки*
28. *Міжпарламентські організації (ПАРЄ, МПС) та участь України*
29. *Парламентаризм у країнах Центрально-Східної Європи*
30. *Тенденції розвитку сучасного парламентаризму у світі*

МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

При викладанні навчальної дисципліни використовуються такі методи:

Пояснювально-ілюстративний метод: повідомлення інформації з використанням різних засобів з подальшим усвідомленням такої інформації та її фіксацією у пам'яті здобувачів. Найчастіше метод реалізується на лекціях у формі розповіді чи пояснення складного теоретичного та (або) великого за обсягом навчального матеріалу тощо.

Репродуктивний метод: відтворення і повторення способу діяльності за сформованим динамічним стереотипом дій. Метод є корисним для засвоєння основних понять.

Активні методи навчання: послідовна й цілеспрямована постановка перед здобувачами завдань, розв'язуючи які вони активно засвоюють нові знання.

Метод проблемного викладу навчального матеріалу передбачає створення проблемних ситуацій, надання допомоги здобувачам у їхньому аналізі з подальшим спільним розв'язанням поставлених завдань. Під час вивчення навчальної дисципліни викладач формує у здобувачів зразки наукового пізнання та вирішення проблемної ситуації.

Частково-пошуковий (евристичний) метод спрямований на залучення здобувачів до самостійного розв'язання пізнавального завдання. При цьому здобувачі опановують різні способи пошуку інформації, формують переконаність в істинності нових знань, аналізують достовірність отриманих результатів та можливі помилки та труднощі.

Дослідницький метод спрямований на залучення здобувачів до самостійного розв'язання завдання наукового характеру з використанням сучасних засобів обчислювальної техніки та інформаційно-комунікаційних технологій. При вивченні навчальної дисципліни здобувачі можуть виконувати науково-дослідні завдання з подальшим оформленням та

оприлюдненням отриманих наукових результатів. При цьому викладач орієнтує здобувачів на проведення досліджень, долучає до їхньої самостійної організації.

При викладанні навчальної дисципліни використовуються різноманітні технології навчання - як традиційні, так і сучасні (особистісно-орієнтовані, інформаційно-комунікаційні тощо). При цьому навчання є студентсько-центрованим та здійснюється через активну практичну діяльність. Зокрема, для активізації освітнього процесу передбачено застосування проблемних лекцій, ділових ігор, занять-дискусій тощо.

Лекції органічно поєднуються не лише з практичними заняттями, а й із самостійною роботою, яка полягає в самостійному опрацюванні теоретичного матеріалу, підготовці до практичних занять, пошуку необхідної інформації, підборі та огляді літературних джерел за заданою тематикою, виконанні індивідуальних завдань тощо. При цьому в освітньому процесі передбачено використання спеціальних методів, більш характерних для науково-дослідної роботи - експертного оцінювання, ранжирування, систематизації, екстраполяції, «мозкового штурму» тощо. В багатьох випадках такі методи є найбільш оптимальними для розв'язання конкретних навчальних завдань.

Також використовуються словесні методи (лекція, розповідь, пояснення, бесіда, навчальна дискусія, диспут, консультація, співбесіда тощо); практичні методи (практичні заняття, графічні роботи тощо); наочні методи (ілюстрування, демонстрування, комп’ютерна презентація тощо); робота з навчально-методичною літературою, науковими джерелами і електронними ресурсами (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату); відеометод у сполученні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання (дистанційні, мультимедійні, веб-орієнтовані тощо); методи організації самостійної роботи (розв’язання завдань, виконання проєктів, індивідуальних і творчих завдань тощо); за логікою навчального процесу (індуктивні, дедуктивні, метод аналогій, аналітичні і синтетичні); за характером пізнавальної діяльності (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемно-пошуковий, евристичний, дослідницький, розв’язування творчих завдань, проблемного викладу навчального матеріалу); інтерактивні та активізації навчання, з використанням новітніх мультимедійних та комп’ютерних технологій (групове навчання, мозковий штурм, робота в парах); індивідуальна науково-дослідна робота тощо.

МЕТОДИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Методи оцінювання: увесь перелік письмових, усних та практичних тестів/екзаменів, проєктів, презентацій тощо, які використовуються для оцінювання успішності особи, яка навчається, і визнання досягнення результатів навчання освітнього компонента. Поточний контроль проводиться на усіх видах аудиторних занять (лекції, практичні заняття), а також оцінюється самостійна робота, у тому числі й індивідуальні завдання, з кожної теми. Поточний контроль на усіх видах аудиторних занять реалізується такими методами: усного і письмового опитування, виступів на практичних заняттях, підготовка та демонстрація презентацій тощо, проведення контрольних робіт на інше. Поточний контроль виконання самостійної роботи, в тому числі й індивідуальних завдань, здійснюється за усіма темами. Форми здійснення поточного контролю та кількість балів за кожну форму визначаються викладачем.

Максимальний бал за правильну відповідь на усне питання плану – 3 бали.

3 бали: відповідь є правильною, цілісною, логічною, обґрунтованою, містить аргументацію, аналітичні міркування, демонструє критичне мислення здобувача.

2 бали: відповідь є правильною, логічною, частково обґрунтованою, аналітичні міркування та аргументація є недостатніми.

1 бал: відповідь є фрагментарною, недостатньо аргументованою.

Максимальний бал за правильне вирішення ситуаційної вправи – 3 бали.

3 бали – здобувач правильно визначив юридичну проблему, повно та правильно кваліфікував правовідносини; обґрунтовано застосував відповідні норми законодавства та/або правові позиції судів; навів логічну й послідовну юридичну аргументацію; сформулював чіткий, обґрунтований і правильний висновок.

2 бали – здобувач загалом правильно визначив юридичну проблему та основні норми права, що підлягають застосуванню, однак аналіз правовідносин є неповним; аргументація недостатньо послідовна або містить окремі помилки; висновок загалом відповідає змісту правового регулювання.

1 бал – здобувач частково визначив юридичну проблему, продемонстрував фрагментарне розуміння правовідносин; норми права застосовано неповно або з помилками; юридична аргументація слабка, а висновок недостатньо обґрунтований.

Максимальний бал за виконання тестових завдань – 3 бали.

3 бали – здобувач демонструє високий рівень засвоєння навчального матеріалу, правильно застосовує поняття, категорії та положення законодавства.

2 бали – здобувач демонструє достатній рівень засвоєння навчального матеріалу, допускає незначні помилки.

1 бал – здобувач загалом володіє основним навчальним матеріалом, однак допускає помилки у визначенні понять, положень законодавства або їх застосуванні.

Максимальний бал за виконання самостійної роботи за кожною темою – 1 бал.

1 бал – завдання виконано самостійно, у повному обсязі та своєчасно; матеріал опрацьовано належним чином; відповіді правильні, аргументовані, демонструють розуміння теми.

0,5 бала – завдання виконано частково або містить окремі неточності; продемонстровано загальне розуміння теми, однак матеріал опрацьовано недостатньо повно.

Максимальний бал за виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ) - 15 балів. При оцінюванні враховуються: актуальність обраної проблематики, науковий рівень і самостійність роботи, аргументованість положень і висновків, використання наукових джерел, дотримання академічної доброчесності та якість представлення результатів дослідження.

Методи підсумкового оцінювання: залік.

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за практичну діяльність; оцінка за ІНДЗ; оцінка (бали) за участь у наукових конференціях, олімпіадах, підготовку наукових публікацій тощо. Здобувачам вищої освіти після аудиторних занять надається право підвищувати свій рейтинг під час складання екзаменів та заліків (підсумкового контролю) за графіком екзаменаційної сесії. На підсумковий (семестровий) контроль - залік – рішенням кафедри відводиться 20 балів.

Зараховуються результати формальної, неформальної та/або інформальної освіти: здобувачу зараховуються окремі види навчальної роботи в обсязі 1/3 від загальної кількості годин, відведених на вивчення освітнього компонента.

Обов’язковою умовою оцінювання результатів навчання є дотримання здобувачами вищої освіти принципів академічної доброчесності під час виконання всіх видів і форм завдань (аудиторних, самостійних, індивідуальних, контрольних, тестових, творчих робіт, підготовки презентацій тощо). Порушення принципів академічної доброчесності є підставою для анулювання результатів виконання відповідного виду роботи.

ВДПУ ім. М. Коцюбинського використовує стобальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється згідно з Критеріями оцінювання знань і вмінь здобувачів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за такими рівнями і критеріями:На підсумковий (семестровий) контроль - залік, – рішенням кафедри відводиться 20 балів.

Результат освітньої діяльності здобувача вищої освіти оцінюється згідно з Критеріями оцінювання знань і вмінь здобувачів вищої освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за такими рівнями і критеріями:

Оцінка за шкалами ЄКТС, стобальною, розширеною	**Критерії оцінювання**	**Рівень досягнень здобувача**
A 90-100 балів ВІДМІННО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на поглибленому рівні; комплексом знань та вмінь, який характеризується системністю. Застосування знань здійснюється на основі самостійного цілеутворення, побудови власних програм діяльності. Здобувач проявляє нешаблонність мислення у виборі і використанні елементів комплексу знань, здатний самостійно і творчо використовувати набуті уміння відповідно до варіативних ситуацій навчання. Здобувач спроможний самостійно формулювати узагальнення та висновки, нові задачі, розв'язувати нестандартні задачі,ситуації. Навчально-пізнавальна активність обумовлена пізнавальними інтересами, мотивами саморозвитку і професійного становлення. Здобувач проявляє інтерес до актуальних проблем відповідного освітнього компонента, може під керівництвом викладача вибрати предмет наукового дослідження, проводити самостійну науково-дослідну роботу.	ВИСОКИЙ
B 80-89 балів ДУЖЕ ДОБРЕ	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на поглибленому рівні. Здобувач володіє комплексом знань та вмінь, який є частково-впорядкованим. У процесі застосування знань студент спроможний вибрати необхідній елемент комплексу знань та вмінь. Застосування знань та вмінь здійснюється як у стандартних ситуаціях, так і при незначних варіаціях умов на основі використання загальних рекомендацій. Відбувається перенесення сформованих умінь або їх комплексів на вирішення нестандартних ситуацій. Навчально-пізнавальна активність стимулюється пізнавальними інтересами, продукт діяльності оцінюється як професійно значущий.	
C 75-79 балів ДОБРЕ	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на підвищеному рівні, може усвідомлено застосовувати знання та вміння для висвітлення суті питання. Комплекс знань частково-структурований. Знання застосовуються переважно у знайомих ситуаціях. Здобувач усвідомлює особливості навчальних завдань, ситуацій тощо. Пошук способів їх вирішення здійснюється за зразком. Здобувач спроможний аргументувати застосування певної методичної дії у ході вирішення завдань, ситуацій тощо. Навчально-пізнавальна активність стимулюється мотивами професійного становлення і пізнавальними інтересами.	ДОСТАТНІЙ
D 60-74 балів ЗАДОВІЛЬНО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на середньому рівні, може проілюструвати власними прикладами відповідь на питання, частково усвідомлює специфіку навчальних та прикладних задач, ситуацій тощо, має знання про способи розв'язування типових задач, ситуацій тощо. Однак процес самостійного вирішення завдань, ситуацій тощо потребує опори на зразок. Навчально-пізнавальна активність здобувача є ситуативно-евристичною. Домінують мотиви обов'язку та особистого успіху. Використання засобів саморозвитку та самопізнання відбувається не усвідомлено.	ЗАДОВІЛЬНИЙ

E 50-59 балів ДОСТАТНЬО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компоненту на середньому рівні. Має уявлення про специфіку навчальних та прикладних задач, ситуацій тощо. Виконання дій при роз'ясненні задач , ситуацій частково усвідомлюється, здійснюється частково правильно.	НИЗЬКИЙ
Fx 35-49 балів НЕЗАДОВІЛЬНО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, має уявлення про зміст основних розділів. Виконання окремих дій відбувається не усвідомлено, однак переважно правильно, навчально-пізнавальна активність мотивується ситуативно-прагматичним інтересом.	НЕЗАДОВІЛЬНИЙ
F 0-34 балів НЕПРИЙНЯТНО	Здобувач володіє понятійним і фактичним апаратом освітнього компонента на елементарному рівні, має уявлення про зміст окремих розділів. Виконання окремих методичних дій відбувається несвідомо, у більшості неправильно, навчально-пізнавальна активність проявляється лише у ситуаціях зовнішнього примусу.	

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ ТА САМОСТІЙНА РОБОТА										**ІНДЗ**	**ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ** *Залік – 20 б.*	**ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ 100 БАЛІВ**
РОЗДІЛ 1						**РОЗДІЛ 2**						
	Т 1	***Т 2***	***Т 3***	***Т 4***	Всього за видом діяльності	***Т 5***	***Т 6***	***Т 7***	Всього за видом діяльності			
ПЗ	5	5	5	5	**20**	5	5	5	**15**			
ЛЗ	1	1	1	1	**4**	1	1	1	**3**			
СР	3	3	3	3	**12**	3	4	4	**11**	**15**		
Всього за темами	**9**	**9**	**9**	**9**	**36**	**9**	**10**	**10**	**29**	**15**	**20**	**100**

Шкала оцінювання: стобальна, ECTS, розширена

Сума балів за всі види освітньої діяльності	**Оцінка ЄКТС**	**Оцінка за розширеною шкалою**
		Для екзамену, заліку, курсової роботи, практики
90-100	A	ВІДМІННО
80-89	B	ДУЖЕ ДОБРЕ
75-79	C	ДОБРЕ
60-74	D	ЗАДОВІЛЬНО
50-59	E	ДОСТАТНЬО
35-49	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО З МОЖЛИВІСТЮ ПОВТОРНОГО СКЛАДАННЯ
1-34	F	НЕПРИЙНЯТНО З ОБОВ'ЯЗКОВИМ ПОВТОРНИМ ВИВЧЕННЯМ ДИСЦИПЛІНИ